

Förnamn passar för skaldens efterkommande. När namnet i guld från sin höjd lyser mot den på kyrkogården inträdande, är allt som sig bör. Betecknas dertill födelse och död med *n. – m.*, förstås inskriften äfven af fremlingen och – språkstriden är från grafven förvisad. På fransidan må i lämpliga ord på Svenska berättas, att skalden här hvilar vid sidan af sin maka.

J. V. S.

212 SKOLKOMITÉN OCH SKOLLÄRAREMÖTET.

Morgonbladet n:o 144 och 145, 26. och 27. VI 1879

10

I.

Ehuru erfarenheten lärt, att äfven från ett skolläraremöte kunna utgå ganska omhvälfvande reformförslag, är detta dock icke alltid händelsen. Och i värsta fall kan man motse att sådana förblifva platoniska uttalanden.

Mera hotande är en skolkomité. En sådan anser sig städse kallad att vända upp och ned på det bestående – om icke dess uppdrag är strängt utstakadt och begränsadt. Och när styrelsen en gång bekostat en komité, så måste denna väl till något gagna, och dess förslag hafva derföre mycken utsigt att antagas.

20

En lycka är det dock, att genomförandet af alla dylika radikalreformer fordra ökade anslag. Må vi hoppas, att de möjligen nu uppträdande skola stranda på denna klippa.

Skolläraremötet synes nu vara afgjord sak. Förslag till diskussionsämnen visa, att meningen varit att diskutera företrädesvis detaljfrågor. Och detta är i hög grad prisvärdt, isynnerhet om frågorna inskränkas till minsta möjliga antal. Ty man vet på förhand, att tiden i hvarje fall blir för kort, och att en uttömmande diskussion kan komma knappt ett halft dussin frågor till del.

30

Önskligt synes hafva varit, att, då nu en gång en komité finnes, läraremötet skulle uppskjutits, tills komiténs utlåtande hinner afgifvas, tryckas och utdelas.

Komiténs sammansättning är dock så brokig, att man af densamma föga nog kan motse några praktikabla förslag, isynnerhet som det icke försports, att komitén skulle erhållit något slags instruktion, som närmare bestämmer dess uppdrag. Ett omhvälfvande förslag kan väl med säkerhet väntas, nemligen något slags realskoleförslag, hvarigenom den humanistiska bildningen skulle undanskjutas och naturvetenskapliga studier sättas i dess ställe. Men man bör hoppas, att såväl skolstyrelsen som landets pedagoger skola förmå hindra sådana förslag från att blifva annat än lösa meningar.

40

Det farligaste för vårt land är det svenska exemplet. Man har i Sverige reformerat på alla områden, från representationsreformen, genom hvilken vederbörande reformatorer helt oförväntadt dragit sig vatten öfver hufvudet, till de många skolreformerna. Fråga kan icke vara derom, att icke det ena eller det andra kan förtjena efterföljd och väl lämpa sig äfven för vårt land. Men olyckan är, att man här icke ger sig till tåls, tills erfarenheten skulle visat, hvartill reformerna i fråga duga. Det kommer sig väl mest deraf, att komitéerna härstädes vanligast sammansättas af personer, om hvilka ingen människa känner och vet, att de någonsin skulle befattat sig med saken i fråga hvarken teoretiskt eller praktiskt. Exempellöst torde det likväl vara, att någon

50

kallad, i medvetande om sin okunnighet, skulle afsagt sig platsen. För en sådan komité är då ingenting beqvämare, än att afskrifva en författning och motivera för dess innehåll, då modellen råkar ligga så nära till hands och icke ens tarfvar en översättning. Exempler äro ymniga från vår så unga *Sturm- och Drangperiod*. Äfven landtdagsutskottens förslag och yttranden, och landtdagens inom så få år stiftade och åter omstiftade författningar erbjuda icke så få prof på detta förfarande. Vi få väl äfven snart en lagberedningskommission, såsom man fått en sådan i Sverige, hvilken på tre år åstadkommit ett lagförslag¹ angående vattenafledning, som af riksdagen ansågs vara föga dugligt. Och då få vi väl fortfarande svenska förordningar, men alla afskrifna af en enkom för ändamålet inrättad kommission. Också kan ingen fordra, att samma personer skulle ega den insigt i alla statsinrättningens grenar, att de skulle kunna skrifva egna lagförslag i hvilket ämne som helst, dem förelägges.

Saken är, att lagstiftning är lika svår som ansvarsfull. Erfarenhetens lära är, att der den icke utgår från erkända, af säker erfarenhet påvisade utvexter eller brister i det bestående samt afser dessas rättande och botande, utan griper efter det endast önskvärda, der förmår densamma icke åstadkomma något bestående. Till det senare slaget hör äfven härmandet af utländska mönster, i förmenande, att dessa innebära något i och för sig förträffligt.

Och likväl torde man kunna hålla 100 mot 1, att skolkomitén skall föreslå något slags dubbla linjer på våra lyceer. Hvarföre? Men man har ju i Sverige på de fullständiga läroverken en språklinje eller latinlinje och en reallinje. Har då någon förmått uppvisa, hvilka förträffliga frukter denna tudelning ens i Sverige medfört? Veterligen icke. Der begäras ytterligare reformer. Men senaste riksdag afvisade sig till ära härtill syftande motioner med den förklaring, att man ännu icke hade någon erfarenhet, om den nya skolordningens företräden eller brister. Här i landet har man redan försökt med särskilda afdelningar på gymnasier och med särskilda civilgymnasier. Det förra ledde till osäkerhet och ojemna framsteg hos lärjungarne, de senare ledo brist på lärjungar. Hvad vill man egentligen med dessa reallinjer? Svar: bereda en genväg till statens embeten. Mot detta svar skall protesteras. Men verkligheten gör alla sådana protester fåfänga. Ty med få undantag, mot hvilka kan räknas lika många på latinlinjen, sträfva alla från reallinjen utgångna lärjungar till embetsexamina, med den åtskillnad, att de senares val är inskränkta, såsom de äfven i förberedande insigter för ändamålet öfverhufvud blifva underlägsna. Ty man kan väl tala om en humanistisk bildning, i teoretisk mening nemligen, men icke om en realistisk bildning, af orsak att denna icke finnes till i *rerum natura*. Vetande om anden och dess verk är vetandet om människoslägtets bildningsarbete och dettas resultat; och endast detta innehåller lärdom för lifvet = bildning. Man kan väl gifva samma namn åt hvarje öfning och äfven vetandet om naturen kan såsom en öfning för de yttre sinnena och förståndet få detta namn, men man tillägger då, att denna bildning är endast formell, en exercis utan annat ändamål och annat resultat än färdigheten. Den insigt i naturens verksamhet, som en domare, administrator, prest, skollärare behöfver för sin embetsutöfning, har inhemtats och inhemtas lätt i det dagliga samlifvets erfarenheter. Ty det gäller för dem icke den vetenskapliga grunden, utan

¹ Jag erinrar mig ej om samma kommission gifvit förslag äfven till lag ang. inteckning i jernväg. Detta är dock likgiltigt, ty den lagen befanns vara rent af omöjlig.

kännedom om jordbruk, manufakturindustri, sjöfart, varor i handeln m. m., öfverhufvud kännedom om naturprodukterna och om uppfinningarna och bådads användande. Men grammatik, logik, historie, folkens och samhällsinstitutionernas, måste de alla lära sig känna, och denna kännedom är utan vidare vetenskap, vetenskaplig lärdom för lifvet. Det må med rätta anmärkas, att äfven det naturvetenskapliga vetandet efter hand blifvit en bestämmande faktor i historien. Dertill måste dock tilläggas, att icke sjelfva detta vetande som sådant har denna betydelse, utan dess tillämpning i upptäckterna och uppfinningarna. Staten har sina särskilda läroanstalter för denna tillämpning, i hvilka äfven de naturvetenskapliga grunderna med rätta inhemtas. En sådan anstalt är äfven medicinska fakulteten vid universitetet, som fått denna plats på den tid, då den utgjorde den enda tillämpningsskolan. Att den allt ännu får sina alumner från lärdomsskolorna beror dels af tradition dels af behof. Ty latinkunskapen kan medikern icke undvara, ja det är dåligt nog, om han är totalt okunnig i grekiskan. Endast för medikern kunde likväl en reallinie på lärdomsskolorna vara ett statsbehof. Men den ringa förberedelse för den medicinska kursen, som derigenom kunde åstadkommas, och det ringa antal lärjungar, som deraf kunde hafva sagde ringa gagn, löna icke den oreda och den kostnad, som reallinjernas inrättande kräfver, att icke tala derom, att dock något större mått humanistisk bildning äfven för läkaren är af större värde, än sagda obetydliga förberedelse för hans blifvande realistiska studiikurs, genom hvilken senare tiden för hans öfningar vid universitetet i kemi och anatomi, hvardera upptagande ett par år, föga nog skulle förkortas med en enda dag.

Men det vetenskapliga vetandet i och för sig har äfven för staten sitt stora värde, också om detsamma icke är omedelbart användbart för statens behof. Ur denna synpunkt är det i vår tid önskligt, att naturvetenskapens elementer må i lärdomsskolan hafva sin plats. Undervisningen i dem är här mest nödig för latinläsarena, de blifvande teologerna, juristerna, administratorerna och de skollärare, i hvilkas lärokurs vid universitetet dessa studier icke ingå. Väl är bokmarknaden så rik på utmärkta populära framställningar i dessa ämnen, att äfven den, som i dem saknar förberedande skolstudier, är i tillfälle att i dem inhemta ett ganska respektabelt mått af vetande. Men föregående systematisk öfversigt är utan tvifvel af stort gagn för ett blifvande sjelfstudium, och öfning i observerande och experimenterande icke endast formelt gagnande, utan äfven af vigt för att väcka håg och intresse för detta studium. Svårigheten är blott att få rum för mängden af läroämnen, och det kan icke hjälpas, att icke språkstudierna, historien och matematiken skola intaga första rummet.

Härtill kommer i sammanhang med språkstudium nationallitteraturerna, de särskilda kulturfolkens poesi, filosofi och historieskrifning, filosofin mindre såsom system, än såsom dessa folks ledande verldsåskådning, historien såsom upphöjdt bedömande af händelserna, allt såsom fulländad framställningskonst. Att Greklands litteratur i dessa hänseenden varit och skall förblifva det evärdliga mönstret, är en ännu orubbad sanning, äfvensom att den antika betraktelsens genuina frimodighet icke återfinnes i något annat Europeiskt folks litteratur. Att likväl romarspråket och romerska litteraturen i skolan har försteget beror af den europeiska kulturens gång och deraf, att Romarena dock i så eminent grad följt det grekiska mönstret. Den förra verkar, att utan latinstudium någon vetenskaplig insigt icke kan finnas hvarken

för teologen eller för juristen¹ eller för pedagogen. Den värderikaste frukten af denna läsning är dock, att den väcker och närer ynglingens kärlek till idealet, hvilken staten för sitt bestånd icke kan umbära, dertill räknadt äfven det isynnerhet hos antikens folk lifvande exemplet af hög och uppoffrande patriotism och af patriotismens ära.

Härmed sammanhänger frågan om de nyare kulturspråken. Att kunna hjälpligen tala ett fremmande språk, är visst en fördel; men det är endast den inbilliska dumheten, som kan lägga det våra lyceer till last, att en lärjunge från desamma icke förstår eller kan besvara en fransk värdshusglosa. Det är endast förmåga att läsa och förstå de fremmande nationallitteraturernes värderikare alster, som skolan bör för sina lärjungar eftersträfva; hvarmed äfven följer förmåga att vid universitetet begagna vetenskapliga arbeten på fremmande språk, såsom allmänt sker. Umgänget med kulturfolkens stora andar ger rik ersättning för mistningen af de moderna salongernas värdelösa kallprat. Den stora pluraliteten af våra skolade män kommer också lifvet igenom aldrig i tillfälle att samtala med en utlänning. Det fåtal, som för resor i utlandet eller eljest kommer i behof af att tala och kanske skrifva språket, kan, såsom erfarenheten lärer, senare komma till hjälplig färdighet häri. Och något mera fordras icke af den, som verkligen har något af värde att säga eller att skrifva om. Af de toma skallarna begäres visserligen mer, ett rikt förråd af toma fraser och stor lätthet att debitera dem. Ingen ställer detta anspråk på fältmarskalken Moltke. Fransmännens okunnighet i fremmande språk är verldsberömd. Och få äro äfven de Engelmän och Amerikanare, som nedlåta sig att tala något annat språk, än sitt eget. De lemna detta sysslande åt sina qvinnor.

Likväl hafva de moderna kulturfolkens litteratur för skolan icke samma värde som antikens, hvilken äfven varit deras lärmästarinna. Allt fortfarande känna de behofvet att lägga den till grund för undervisningen. Huru mycket mera har då icke Finska folket, som är en nykomling bland nationernas tal, behof af denna grundval. För intet modernt folk har härmningen af utländska moderna mönster burit någon frukt. Men alla hafva de gått framåt genom att taga antiken till mönster. Vi hafva ett mäktigt bevis för denna antikens makt – i Runebergs skaldskap.

I det föregående är statens behof antaget såsom måttstock för undervisningen i statens skolor. Detta är en klar sak. Ty staten skall icke kräfva skatter för något annat ändamål, än statsbehofven. Det är lätt beräknadt, att för bekostande af en enda individs undervisning genom skola och universitet 2 000, säger *två tusen* arbetare måste afstå två dagars dagspenning åt statskassan. Pedagoger ex professo skola höja sin stämma häremot. De skola säga oss, att allmän mensklig bildning är all undervisnings mål och mått. De skola kanske låta den banala frasen om den harmoniska utbildningen af individens alla förmögenheter återljuda. Toma ord! Ty de skola glömma att säga oss, hvad allmän mensklig bildning är, och hvilka de der förmögenheterna äro, och *cui bono* dessa okända storheter skola harmoniskt utvecklas. Staten deremot har sitt eget behof, d. v. s. hvarje folk sitt särskilda behof af vetande, härvid tagande sin egen erfarenhet till råds, rådfrågande både egen och andra folks erfarenhet rörande de lämpligaste medlen för behofvets tillfredsställande. Denna helt prosaiska uppfatt-

¹ Först på senare tid synes man vid vårt universitet hafva kommit till insigt af Romerska rättens värde för den juridiska bildningen.

ning har den förmånen att uttala, hvad den offentliga undervisningens historia hos alla folk lärer, och hvad redan en af Greklands vise utsagt i orden: att skolan skall dana »goda medborgare». Äfven pedagogiken, så vidt den förtjenar höras, är endast empirisk vetenskap; och dess allmänna erfarenhetssatser måste hemta sitt närmare innehåll af hvarje särskildt folks erfarenhet.

Hvarje reform i undervisningsväsendet skall derföre vara ett svar på frågan: hvad göres vårt land behof? Omstöpningar endast på grund af fremmande länders exempel, än mera omstöpningar endast på grund af löst resonnerande om behofvet för menniskor i allmänhet af språkvetande eller realkunskaper, eller af latinkunskap eller kunskap i franskan, eller af insigter i fysiken eller i kemin o. s. v., äro ett säkert förderf. Men vill man göra sig reda för landets behof, må man börja med att taga reda på skolornas lärjungars framtida lefnadsvärf, sedan afgöra, hvilka studier kunna göra dem dugliga att sköta detta värf, landet till heder och gagn. Gifvet är, att man sålundaförst kommer till ett förnuftigt bestämmande af studiekursen vid universitetet och sist till ordnandet af skolans kurser såsom en förberedelse för universitetsstudierna. Emedan de sistnämnda nödvändigtvis äro specialstudier, måste undervisningen i skolan ordnas så, att lärjungen mellan dessa har fritt val. Här af kommer trängsel mellan läroämnena i skolan, om vid anordningen det oförstånd får råda, som för hvarje specialkurs vid universitetet fordrar särskild förberedelse i skolan, icke det vett, som inskränker undervisningen i skolan till de ämnen, hvilka utgöra en gemensam förberedelse för alla universitetets specialkurser. Det är endast på den senare vägen, man i skolan kan följa den gyllene regel, som alla tiders erfarenhet proklamerat såsom främsta rättesnöre för skolundervisningens ordnande, men hvilken vår tids skolkomitéer icke råka känna: *non multa sed multum*.

⟨n:o 145⟩

II.

I början af denna uppsats yttrades, att skollärarymötets program utvisar, att diskussionen skulle komma att röra företrädesvis detaljfrågor. I raden af dessa frågor (se Morgonbladet n:o 130) möter dock främst en organisationsfråga, som förkortadt lyder:

Äro särskilda läroverk för den reala och den klassiska skolbildningen i vårt land lämpliga? Bör det ringa elevantalet i realskolorna anses bevisa mot denna organisation? Besvaras den första frågan nekande, vore en sammanslagning af de lägre klasserna i lyceer och realskolor att önska?

Frågan torde utan tvifvel komma till diskussion. Såsom man finner, rör den icke precis latinlinje och reallinje. Den gäller undervisningen endast på skolornas lägre klasser »lämpligast tvänne», säges inom parentes.

Jag vet icke, om bladets ärade läsare känna, att jag vid senaste landtdag yrkade på en sådan reform ungefär som i frågan åsyftas.

Hufvudfrågan är lätt besvarad, om man först frågar sig: skola offentliga skolor finnas för blifvande affärsmän af alla slag? Att sådana skolor främja ett statens intresse, är väl klart. Men man kan äfven säga: lärjungarne komma icke att ingå i statens tjenst. De lära, för att med större framgång förvärfva sig ett lefvebröd. Att härför sörja åligger i allmänhet föräldrarna. Denna sida af saken har också vid realskolornas inrättande tagits i betraktande, då det ålagts föräldrarna att såsom medlemmar i kommunen bidra till dessa skolors uppehållande. Men äfven staten har intresse af att affärsmännen i landet må besitta något högre vetande, icke blott för facket utan äfven om de menliga

angelägenheterna öfverhufvud. Undervisningen bör derföre ordnas så, att lärjungarne vinna håg för vetande och förmåga att genom fortsatt läsning förvärfva sig detsamma. Och så länge staten föreskrifver skolornas inrättning, kan den äfven anses pliktig att bekosta dem.

Icke lärer man väl tveka, att här ifrågavarande undervisning hvarken bör eller kan förenas med lärdomsskolornas. Vanliga magistrar och pedagogiekandidater äro icke ens dugliga till alla lärareplatser vid en sådan realskola¹.

10 Men särskildt för vårt land är en annan förbindelse mellan dessa båda slags skolor påkallad. Lärdomsskolor förmå vi icke inrätta i hvarje stad, icke ens i de flesta af landets städer. Äfven undervisningen i deras kurser skall dock börja vid en så tidig ålder, att det är ett förderf att vid den rycka barnen undan modersvården. Derföre är det påkalladt, att undervisningen på realskolans lägre klasser må ordnas så, att den blir förberedande både för lärdomsskolan och realskolan. Och det är väl till afgörande häraf som den citerade diskussionsfrågan syftar. Det redan sagda innehåller ungefär allt, som kan sägas för saken. Tilläggas må blott, att realskolan intet förlorar på den nya ordningen. Icke heller lärdomsskolan, som kan indraga sin lägsta klass och
20 derigenom vinner medel för att förstärka sin nuvarande åttonde extra klass.

Men om sådana missbruk icke rättas, som att hvad som hör till folkskolans kurs läres både i lärdomsskolan och realskolan, då kan ingen reform lända dem till gagn. Icke heller om nutidens skolor hafva lärare, hvilka alls icke förmå sköta två afdelningar på samma klass. Realskolan isynnerhet bör på de öfra klasserna hafva skriftliga öfningar, uträkningar, bokföring och äfven ritning, hvari en lärare kan väl sköta ett ganska stort antal lärjungar, och öfverhufvud kan all språkundervisning på högre klasser vara gemensam för två årsafdelningar.
30 En lärjunges i en del högre realskolor undervisning uppgifves nu kosta staten 750 à 800 mark pr år, och detta är något starkt, då samma kostnad för en lärjunge i lyceerna uppgår till 50 procent häraf. I uppgiften ingår icke hyresmedel som betalas af kommunerna.

Bland diskussionsfrågorna förekommer vidare sub. n:o 3 en fråga, som indirekt motsäger det nyss anförda: »Borde icke den tvååriga kursen» på skolornas högsta klasser »med det första uppgifvas» och i stället två klasser inrättas? Ja, om man har obegränsad tillgång på medel att öka skolornas antal och klassernas antal in infinitum, och att dertill öka lärarens aflöning – men minska deras arbetstid. I de forna trivialskolorna var kursen tvåårig på alla latinklasser. På den fjerde och femte lärde rektor och konrektor hvar sin dag och hade alltså fyra årskurser att sköta. Och för min del har jag icke kunnat märka, att dugligare folk utgått ur senare tids gymnasier och lyceer. Mängden af läroämnen har visst ökats, men också antalet af lärare mera än fördubblats. Om förhållandet mellan kostnaden må man icke tala. I stället kan man hålla tal derom, att staten aldrig kan offra nog för en så dyrbar sak som vetandet, under förutsättning att detta verkligen proportionsvis förkofrats staten till gagn.

40 Frågan 8 rörer undervisningen i det andra inhemska språket och dess begagnande såsom undervisningsspråk i något läroämne på de högre klasserna.

Ger man sig att diskutera denna fråga *in abstracto*, såsom herrar

¹ Lämpliga lärareämnen för antydda platser vore en examinerad ingenjör samt ett likaså examineradt och genom tjänst i utlandet bildadt handelsbiträde.

lärare i Helsingfors förfara, blir resultatet noll eller kanske ett *non possumus*; ty talet om ökade lärotimmar är endast ett sätt att tala, då man intet gör för att åstadkomma denna tillökning och antagligen vet sig allsintet kunna dertill tillgöra. Annat är att diskutera, i hvad mon t. ex. finskan kan användas vid undervisningen i de särskilda lyceerna, t. ex. det i Uleåborg, det i Wiborg, det i Åbo, det i Wasa, med hvilken framgång detta användande verkligen sker vid lyceet i S:t Michel o. s. v. Skolstyrelsen uppgifver, att vid de finska lyceerna i landet 60 % af lärjungarne hafva svenskan till modersmål. Naturligtvis tala dessa med få undantag från barndomen äfven finska. Och detta är förhållandet med det stora flertalet af lärjungar vid de svenska lyceerna i landet, ehuru i ett par landsdelar förhållandet är det omvända, att det stora flertalet icke förstår och talar finska. Större svårighet möter svenskans begagnande i de finska lyceerna, emedan lärjungar ur allmogeklassen med få undantag icke hört ett ord svenska, förrän de komma till skolstaden. Hvad som derföre är jemförelsevis lätt vid den ena skolan, det kan vara hardt omöjligt vid den andra. När man diskuterar frågan utan all hänsyn till dessa förhållanden, är detta ett pratande ins Blaue hinein, såsom skulle man hålla tal om undervisningen i Nya Zeeland.

10

Likaså tomt blir talet om det för sakkunskapen menliga af begagnandet i allmänhet af tvenne undervisningsspråk utan att man inlåter sig på frågan om detta begagnande för något visst läroämne eller någon viss del deraf. I denna fråga föres också högt språk om det vetenskapliga vetandets kraf och om dettas företräde framför det statliga och nationela behovet af kunskap i eget lands språk – allt såsom skulle icke våra skolor tröska in minneslexor in futuram oblivionem eller såsom skulle det vetenskapliga vetandet bero af öfversättandet af 10 pagina mer eller mindre i en auktor eller af memorerandet af några dödsår för personer, om hvilka lärjungarne intet vidare lärt känna, än att de lefvat och dött.

20

30

Flera andra af de föreslagna diskussionsfrågorna kunde vara af intresse. Men de äro det icke för syftningen med denna uppsats. Deremot förefaller det oväntadt, att en fråga, som för hela det lärda skolväsendet är af största betydelse, veterligen aldrig kommit till offentlig diskussion, nemligen den om studentexamen vid universitetet bör bibehållas eller icke.

I allmänhet kan det yrkas, att universitetet icke bör ega rättighet att tillbakavisa en från en offentlig läroanstalt vederbörligen dimitterad lärjunge. Föräldrar, som anförtrott sina barn åt en statens läroanstalt, äro berättigade att lita till densamma, så att när lärjungen offentligen i statens namn förklaras skicklig att inträda vid universitetet, de tryggt må kunna ditsända honom, utan all farhåga att se honom bortköras och till föräldrarne återsändas. Sker likväl detta, är det ett bevis på statsmaktens ovishet, likgiltighet eller vanmakt. Ty det är dess sak att sörja för, att skolan uppfyller sitt ändamål och att dess myndigheter göra sin pligt.

40

I äldre tid var dock lärdomsskolan en kyrklig anstalt, som icke stod under statsmaktens utan under kyrkans tillsyn. Det kunde då vara påkalladt, att staten genom universitetet kontrollerade skolans verksamhet. Men numera sedan skolan helt och hållet är en statsanstalt, och sedan i vårt land finnes en af staten tillsatt skolstyrelse, som dertill direkt subordinerar under Senaten, är det en abnormitet, att universitetet ännu skall vara en kontrollanstalt för skolan.

50

Man kunde anföra många vackra saker för detta förhållande, såsom

t. ex. att det är välbetänkt, att landets högsta lärdomsanstalt öfvar en sådan kontroll, att den bör ega rätt att skydda sig sjelf mot omogna lärjungar o. s. v. Men äfven allt detta hör till skaran af de tomma orden. Ty i studentexamen förhöras lärjungarne i de lexor, skolan enkom för detta förhör instampat i sina lärjungars minne. Men god lexkunnighet ger, såsom all erfarenhet utvisar, ännu ingen borgen, att ynglingen i fråga blir en duglig student med förmåga af vetenskapligt studium. I den gamla tiden aflades studentexamen inför fakultetens dekanus. Denna examen var ett slags faderligt *colloquium familiare* i

10 vissa läroämnen efter examinatorns val, och jag vet icke, om en lärjunge från en offentlig läroanstalt då någonsin blifvit improberad. Professorn hade sjelf längesedan glömt sina skollexor, kände icke till de nya läroböcker, sommöjligen blifvit införda, och inskränkte derföre förhöret till det allmännaste och nödvändigaste, helst naturligtvis i de vetandets grenar, som ingått i hans egna akademiska studier. Men sedan dekanus blifvit ersatt af en examenskommission, hafva examinatorerna haft tillfälle att sjelfva lära sig hvar sin anpart af skollexorna och kanske repetera sitt pensum till hvarje examensperiod. De

20 hafva icke ens alltid ex professo studerat de läroämnen, i hvilka de examinera, utan representera endast en i dem fullfärdig skolaris, utan tvifvel väl förtjenande högsta betyg i ämnet. Universitetet har sålunda visshet om, att alumnerna blifvit förhörda från *a* till *o* i allt, hvad de i skolan fått läsa. Hakar examinanden fast, sändes han att på ett par dagar läsa öfver, hvarefter det öfverlästa åter förhöres, alldeles som det tillgick hos Moster, som lärde gossen stafva. Men skolorna hafva samma visshet, och läsningen i dem rättas härefter. Sista terminen i skolan användes enkom till repetition och inpluggande af hvarje jota, och lärjungen sändes hals öfver hufvud till studentexamen, så att intet af förrådet må hinna bortblåsa på vägen. I den gamla tiden gaf

30 ynglingen ett allmänt vitsord. Hvar och en blef en *juvenis bonæ spei*, en och annan var *melioris*, och högst få *maximæ spei*, de båda senare vitsorden beroende af något extraordinärt betyg från skolan, hvilka alltid utfärdades af rektorn ensam. Numera har hvarje läroämne sitt siffertal, och mogenheten för universitetet kan uppvägas på milligrammet.

Allt detta har haft till följd, att skolläsningen är absolut bunden vid examensläsandet. Att orsaken är studentexamen erkännes allmänt, och förhållandet beklagas af alla kloka skollärare, antagligen af alla öfverhufvud.

40 Men hvad gör då skolöfverstyrelsen härtill? Spelar en bedröflig roll mellan ecklesiastikchefen, som erfarenheten visat, och studentexamenskommissionen. Man kan fråga sig, hvad skall landet göra med en skolöfverstyrelse, som icke har något ansvar för skolans skick och prestationer? Ty der ingen tillit finnes, der finnes icke heller ansvar. Den tillfälligt sammansatta skolkommissionen, som är skolöfverstyrelsens öfverkontrollör, är i annan mening en oansvarig myndighet, men som ingen myndighet har öfver skolan. Det beror visst derpå, huruvida skolöfverstyrelsen skulle hafva insigt och vilja att lemna skolan någon

50 frihet, att efter bästa förstånd leda undervisningen så, att lärjungarne vinna håg och förmåga till sjelfständigt studium. Men antagligt är dock, att studentexamens bortfallande skulle leda härtill.

Ledamöterna i öfverstyrelsen äro icke så många, att de hvarje år skulle kunna besöka alla lyceer, för att taga kännedom om abiturienternas kunskaper. Men de måste hafva lärt sig känna, hvilken läroanstalt, som förtjenar full tillit, och hvilken som i en eller annan del har

behof af noggrannare kontroll, samt kunna rätta sina inspektioner härefter. Befriad från sagde ansvarslösa kommission, skulle öfverstyrelsen kunna utöfva ett verkligt inflytande på undervisningen äfven i lärdomsskolan, d. v. s. få densamma ordnad efter sin öfvertygelse. Och då man hos den bör förutsätta den humanitet, att den härvid skulle lyssna till erfarna lärares meningar, skulle äfven rektor och lärare kunna få sitt arbete så ordnad, att de kunde fullgöra det med lust och förhoppning om god frukt deraf.

På senaste tid har införts den ordning, att abiturienternas profscripta på förhand insändas till granskning vid universitetet. Sättet kan hafva sina betänkligheter, men i sak är förfarandet otvifvelaktigt det rätta, skulle icke den goda verkan deraf neutraliseras af studentexamen. Ty en god skribent är oftast en mindre duglig examensläsare. Det är ett vackert bevis för vederbörande lyceilärares rättskaffens allvar, att det händt, att af dem ogillade scripta blifvit gillade vid universitetspröfningen. Intet skulle hindra skolöfverstyrelsen att bibehålla denna pröfningsmetod, och vore det icke olämpligt att sända de gillade profven till universitetets rektor för att meddelas de lärare, som det önska. Men professorerna hafva nog tillfälle, hvar och en på sitt håll, att lära känna de särskilda lyceernas vordna elever och bilda sig ett omdöme äfven om dessa läroanstalters relativa duglighet. Denna pröfning är också den enda rätta, ty den gäller eller bör åtminstone gälla studentens förmåga af vetenskapligt studium.

Den antydda reformen skulle också medföra, att inga skolkomitéer skulle nedsättas, om icke på öfverstyrelsens begäran och under dess inseende. Det nuvarande förfarandet anser jag för min del rentaf utgöra en chikan för en öfverstyrelse, som skall förtjena detta namn. De verkligen nödiga reformerna kunde ske på öfverstyrelsens förslag, alltid dock i samråd med lärarekollegierna. Och om blott öfverstyrelsen har visheten att med reformer icke brådska, utan vänta på säker erfarenhet om det gamlas olämplighet och moget öfverväga, hvad som skall sättas i dess ställe, kunde man hoppas, att vårt skolväsende engång skulle komma från omstörtningarne till en förnuftig utveckling. Öfverstyrelsen har också utvägen att med vederbörande skolkollegii samtycke i någon läroanstalt underkasta en föreslagen reform erfarenhetens pröfning. Man får då ett bevis för eller mot reformen, som betyder mera än allt resonnerande. Diskussionsfrågan 5 ger en direkt anledning att tänka på studentexamen. Den lyder: »Bestyrker erfarenheten, att våra lyceers organisation är sådan, att å ena sidan den för fortsatta studier vid universitetet nödiga mognaden vinnes och å andra sidan fysisk och psykisk öfveranstängning undviks?»

Frågan är något skeft ställd, emedan i den talas om »lyceernas» organisation icke om undervisningens eller undervisningssättets. Ty ingen organisation af sjelfva anstalten ger säkerhet för lärjungarnes mognad eller mot deras öfveranstängning, om undervisningen är förvänd.

För det andra kan anmärkas, att ingen af herrar skollärare känner, om öfveranstängning eger rum eller icke. Ty i ingen skola har man tagit reda på, huru lång tids öfverläsning och hemarbete veckans lektioner och öfningar fordra.

Men i hufvudsak kan tryggt svaras, att skolans organisation icke har skulden, åtminstone icke den väsentligaste andelen deri, ehuru visst läroämnenas mängd och särskildt ryskan på de lägre klasserna är af ondo. Men mycket kunde häri hjälpas, om icke äfven de nykomna naturvetenskapliga ämnena skulle läsas såsom lexor och delvis utanlex-

or, utan föreläsas och demonstreras på skolan och på fältet. Hufvudsak är dock, att all undervisning är examensläsning med öfverdrifvet hemarbete. Och den väsentliga grunden härtill är, att studentexamen förestår, och lyceerna måste täfla om höga examenssiffror för sina lärjungar. Bortfaller denna examen, kan ändring ske; eljest icke. Då faller också skulden för det ena och det andra på öfverstyrelse och lärare. Nu måste de i hufvudsak hållas ursäktade.

J. V. S.

10

213 OM REALSKOLOR OCH BOTTENSKOLOR.

Morgonbladet n:o 149, 2. VII 1879

20

Af det nya, den senaste skolreformen bragt i dagen, är utan tvifvel inrättandet af de fyraklassiga Realskolorna det mest påkallade. Ty att något behof af lärdomsskolornas reformerande, utöfver sammanslagningen af gymnasier och högre elementarskolor och utstrykandet af de många särskilda kurserna på de högre klasserna, skulle gjort sig

30

kännbart, har ännu ingen sökt påvisa. Men det sistnämnda lättsinniga påhittet hade kunnat aflägsnas och den gamla ordningen återföras utan nya skadliga påhitt. Realskolorna äro deremot för landet ett verkligt behof. Ty hvad som utgör alla moderna staters styrka, en upplyst medelklass, finnes ännu endast ofullständigt till, så länge den representeras hufvudsakligen endast af tjänstemän, statens och städernas, samt presterskapet. Bristen i vårt land bevisar sig bäst af represenatationens i borgarståndet beskaffenhet. Funnes icke borgmästarene att tillgå, skulle ståndet taga sig mycket klen ut, utan att genom denna utsago en eller annan duglighet af borgarklassen må förnärmjas. Den kända väg, på hvilken våra städers handlande gå upp till att drifva egen rörelse, utesluter bokligt vetande, hvarförutan dock intellektuel bildning i vår tid är omöjlig. Med den nu utsträckta valrätten och valbarheten i städerna är fara värdt, att yrkesintresset och erfarenheten blifva än mindre representerade.

40

Att taga realskolornas parti på en tid, då dessa ungefär hunnit göra fiasko, lofvar visst föga framgång. Men en sak, huru riktig den än är i princip, kan genom förväntadt utförande förderfvas. De främsta att taga dessa skolor under sitt hägn och att söka inverka på deras ordnande hade väl bort vara landets industriidkare och handlande. Att veterligen ingen af dem offentligen yttrat ett enda ord i frågan, må i sin mon bevisa för det ofvanantydde. Ty ingalunda anse de väl allt bokligt vetande vara för sig öfverflödigt. Men der detta är svagt, är det naturligt nog, att ingen tänkt öfver ämnet eller försökt förvärfva någon kännedom derom, hvarföre icke heller någon opinion i saken finnes eller någon håg och förmåga att göra densamma gällande. Äfven i borgareståndet yttrades nog vid senaste landtdag hvarjehanda opinioner om lärdomsskolorna, men mig veterligen intet enda ord om den nya inrättningen, borgar- (eller real-) skolorna.

50

Det första misstaget är, att så många fyraklassiga realskolor öppnats samtidigt, förrän någon erfarenhet angående läroordningens lämplighet vunnits. Vederbörande städer hafva visst begärt dessa skolor. Men städerna strida om att få herbergera alla möjliga skolor, ingalunda af ifver för upplysningen på orten, utan i hopp om nya konsumenter och ökad trafik, så och så många tusen mark i hushyr, för handels-